

ОЦІНКА СУДОМ НАУКОВОЇ ОБҐРУНТОВАНОСТІ ТА ДОСТОВІРНОСТІ ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ СПРАВ, ВІДНЕСЕНИХ ЗАКОНОМ ДО ЮРИСДИКЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ, ТА ТРУДОВИХ СПОРІВ

ОСМОЛЯН Віталій Анатолійович - кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри права, Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут

ГАЮР Ігор Йосипович - кандидат юридичних наук, доцент кафедри права та правоохоронної діяльності Хмельницького інституту Міжрегіональної Академії управління персоналом

ДОМБРОВСЬКА Олена Миколаївна - старший викладач кафедри права, Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут

УДК 346.91:343.985.2

DOI 10.32782/EP.2022.1.24

В статье авторами излагаются правовые основы и перспективы развития судебной экспертизы, законодательства о труде и хозяйственного процессуального права в свете правовой реформы Украины. Рассматриваются процессуальные условия оценки качества и достоверности заключения эксперта при судебном рассмотрении дел, отнесенных законодателем Украины к юрисдикции хозяйственного суда, исследуются и анализируются вопросы возможности назначения и проведения экспертизы в хозяйственном производстве в суде, а также обосновывается необходимость эффективного сотрудничества работников суда и экспертов (специалистов) для качественного и объективного выполнения задач судопроизводства, соблюдения общих принципов хозяйственного производства и улучшения инновационной политики в целом. Сформулированы и приведены предложения по условиям правильного использования судом заключения эксперта. Авторами предоставлены собственные (авторские) предложения по решению возможных процессуальных затруднений при назначении экспертизы в суде. Раскрывается значение и место этих новелл в системе права, судебной экспертизы и хозяйственного процесса в целом. Сделаны выводы и даны рекомендации по согласованному применению норм дей-

ствующего законодательства в практической деятельности эксперта и судьи. Обращено внимание на необходимость дальнейшего научного сотрудничества ученых, специалистов в области материального и процессуального права.

Ключевые слова: хозяйственное процессуальное право, исследование, экспертиза, суд, судья, судебный процесс, стороны, специалист, трудовые споры.

Постановка проблеми

У відповідності до статей 55 та 124 Конституції України кожна особа наділена правом звернутись до суду для вирішення спірних питань, оскільки юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір [1]. Не є винятком при цьому спірні питання, які віднесені до компетенції господарського суду, та трудові спори.

Так, трудові спори – це неврегульовані внаслідок безпосередніх переговорів розбіжності між працівником (колективом працівників) і роботодавцем з приводу застосування норм трудового законодавства, а також встановлення нових або зміни сучасних умов праці [2].

Разом з тим, законодавець у статті 2 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 3 березня 1998 року надає дещо шир-

ше визначення поняття колективного трудового спору. Так, колективний трудовий спір (конфлікт) – це розбіжності, що виникли між сторонами соціально-трудоких відносин, щодо : встановлення нових або заміни сучасних соціально-економічних умов праці та виробничого побуту; укладення чи зміни колективного договору, угоди; виконання колективного договору, угоди або окремих їх положень; невиконання вимог законодавства про працю [3].

У статті 233 Кодексу законів про працю України зазначено, що працівник може звернутися із заявою про вирішення трудового спору безпосередньо до районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду... з моменту, коли він дізнався або повинен був дізнатися про порушення свого права [4].

Проте при вирішенні будь-якого спірного питання під час здійснення судового провадження необхідно встановити належність та допустимість сформованої доказової бази, невід’ємною складовою якої виступає висновок експерта.

Згідно з нормами Конституції України, а саме: пункту 14 статті 92 - судоустрій, судочинство та засади судової експертизи визначаються тільки законами України [1].

Разом з тим, предметом будь-якого висновку експерта не можуть бути питання права.

Зазначене покладає особливу відповідальність на експертів щодо надання максимально повних та чітких висновків за наслідками проведення експертного дослідження, а на суддів (суди) відповідальність в частині забезпечення справедливою, неупередженою та своєчасною вирішенням судом спорів, пов’язаних із здійсненням господарської діяльності, розгляду інших справ, які віднесені до юрисдикції господарського суду, з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави. Це не уявляється можливим без суворого дотримання норм Конституції України, Господарського процесуального кодексу України, Кодексу законів про працю України та процедури

законності. У цьому і полягає **актуальність** проблеми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проведений аналіз [1–7] показав, що вчені та практики неодноразово досліджували діяльність експертів (спеціалістів) та суду по основних питаннях призначення, проведення експертного дослідження в цілому та його окремі аспекти зокрема, а також вдосконалювали методику оцінки експертного висновку як одного із джерел доказів у судовому провадженні. Проте поетапність оцінки судом обґрунтованості та достовірності висновку експерта під час розгляду справ, віднесених законом до юрисдикції господарського суду, та трудових спорів вимагає свого детального дослідження та аналізу.

Мета статті – на підставі проведеного теоретичного аналізу та власного практичного досвіду розглянути поетапність оцінки судом обґрунтованості та достовірності висновку експерта під час розгляду справ, віднесених законом до юрисдикції господарського суду, та трудових спорів, а також обґрунтувати необхідність ефективної співпраці суддів (суду) та експертів (спеціалістів) для якісного та об’єктивного виконання завдань господарського судочинства, а також покращення інноваційної політики України взагалі.

Виклад основного матеріалу

Проведення експертного дослідження (експертизи), участь експерта та спеціаліста у процесуальній дії у господарському судочинстві регулюється Господарським процесуальним кодексом України (далі ГПК України) [5], Законом України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року [6], а також відомчими Правилами та інструкціями Міністерства юстиції України з питань проведення експертиз.

Згідно із Законом України «Про судову експертизу», судова експертиза - це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об’єктів, явищ і процесів з метою надання

висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [6].

У відповідності до норм господарського процесуального законодавства, а саме: статті 98 ГПК України, законодавець вказує та деталізує поняття «Висновок експерта» як докладний опис проведених експертом досліджень, зроблені у результаті них висновки та обґрунтовані відповіді на питання, поставлені експертові, складений у порядку, визначеному законодавством.

Кожен висновок експерта, незалежно від того, на якій стадії процесу проводилася експертиза, від її роду та виду, змісту висновків та застосованих експертом методів дослідження, має бути обов'язково перевірений та оцінений судом.

При оцінці висновку експерта можна виділити дві тісно пов'язані між собою сторони. Одна з них полягає у визначенні судом усіма доступними засобами та методами наукової обґрунтованості та достовірності цього висновку, а інша – у встановленні доказового значення висновків експерта. Оцінка висновку експерта може завершуватися визнанням його висновків науково необґрунтованими та недостовірними. У такому разі суд відкидає висновок експерта та відпадає необхідність у визнанні його доказового значення.

Оцінка висновку експерта не повинна бути самоціллю. Вона передбачає встановлення можливості використання висновку як джерела доказів. Використовувати висновок експерта - означає встановити за допомогою нього факти, що мають значення для судового розгляду справи. А у цьому, на наш погляд, і полягає кінцева мета проведення експертизи.

Оцінка та використання висновку експерта – два тісно пов'язані між собою аспекти роботи суду над цим джерелом доказів. Спочатку суд оцінює висновок експерта, а потім використовує його з метою доказування.

Оцінювати висновки експерта необхідно з дотриманням певних умов, що впливають із вимог закону та практики, які ми звели до наступного:

- висновок експерта повинен оцінюватися суддею за його внутрішнім переконан-

ням. Ніхто не може визначати ставлення судді до висновку та впливати на його оціночні судження. Внутрішнє переконання, тобто ставлення судді до висновків експерта, не повинно бути пов'язане з жодними висновками будь-якого з учасників судового процесу;

- внутрішнє переконання судді має бути обґрунтованим. Його основу мають становити об'єктивні підстави. Закон вимагає, щоб внутрішнє переконання ґрунтувалося на всебічному, повному та об'єктивному розгляді всіх обставин провадження у їх сукупності. Внутрішнє переконання судді має виражатися у його розумній та твердій впевненості в тому, що ті висновки, яких він дійшов, відповідають дійсності. А це можливо лише у тому випадку, якщо суддя всебічно та ретельно досліджує всі докази у їх сукупності, включаючи й висновок експерта;

- суд, надаючи оцінку висновку експерта, повинен суворо дотримуватись вимог закону, керуватися ними та власною правосвідомістю. Насамперед слід встановлювати, чи дотримано всіх вимог процесуального закону, які стосуються призначення та проведення експертизи, чи не порушені права сторін. Правосвідомість судді допомагає йому правильно враховувати всі обставини у їх взаємозв'язку та взаємозумовленості, що має велике значення для оцінки всіх доказів, у тому числі й фактів, які встановлені експертом;

- висновок експерта, як і будь-який доказ, не має заздалегідь встановленої сили. Його доказове значення залежить від багатьох обставин. Так, у статті 104 ГПК України спеціально наголошено: «Висновок експерта для суду не має заздалегідь встановленої сили і оцінюється судом разом з іншими доказами за правилами, встановленими статтею 86 ГПК України. Відхилення судом висновку експерта повинно бути мотивоване в судовому рішенні»[5]. Сенс цієї норми полягає у наданні законом суду свободи в оцінці висновку експерта. Вказівка про необхідність мотивування своєї незгоди із висновком не обмежує цієї свободи. У нашому розумінні, воно створює додаткові гарантії

глибокої та правильної оцінки висновку експерта;

- суд, оцінюючи конкретний висновок експерта, повинен виходити із загальних наукових передумов (основ), що визначають можливості цього виду судової експертизи. Встановлюючи наукову обґрунтованість та достовірність висновків експерта, суд повинен керуватися загальнонауковими положеннями, що визначають можливості цього роду (виду) експертизи, основні положення методики та техніки її проведення, класифікацію ознак об'єктів, що використовуються екпертом, цінність їх ідентифікаційної сукупності;

- оцінювати висновок експерта суд повинен за допомогою аналізу змісту всього висновку та його окремих частин, а також шляхом його зіставлення з іншими джерелами доказів, що належать до тих самих фактів. Тому оцінка висновку експерта має бути нерозривно пов'язана з перевіркою всіх обставин справи, які мають відношення до висновку експерта. Аналіз основних частин висновку експерта, встановлення наявності чи відсутності у ньому фактичних та логічних протиріч, зіставлення висновків експерта з іншими доказами – усе це впливає на результати оцінки висновку.

Загальні умови правильного використання судом висновку експерта полягають у наступному:

а) суд може використати висновок експерта для встановлення певних фактів у справі, якщо висновки експерта оцінюються ним як науково обґрунтовані, достовірні, дійсні;

б) суд повинен використовувати лише такий висновок, який містить висновки з питань, що належать до компетенції експертизи та конкретного експерта;

в) висновок експерта має відноситися до конкретного провадження, дозволяти встановлювати факти, які мають значення для судового розгляду справи та входять у предмет доказування. Такими фактами є обставини, які перелічені у ст. 73 ГПК України, а саме: будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та

інших обставин, які мають значення для вирішення справи. Ці дані встановлюються такими засобами, як: письмовими, речовими та електронними доказами; висновками експертів; показаннями свідків [5];

г) висновок експерта може бути використаний, якщо не порушено правила про допустимість джерела доказів та дотримано процесуальних вимог, що належать до порядку призначення та проведення експертизи;

г) висновок експерта має використовуватись з урахуванням значущості фактичних даних, які встановлені експертизою, тобто їх доказового значення. Наприклад, ймовірний висновок експерта не може оцінюватися як категоричний.

У наш час в експертну практику в широкому масштабі впроваджуються різні математичні, фізичні та цифрові методи досліджень. Тому суд має також оцінювати і висновок експерта, який базується на сучасних методах математичного та цифрового моделювання, а не відкидати його як незрозумілий для загалу та сприйняття. Будь-який висновок експерта (незалежно від того, які сучасні інструментальні чи математичні методи дослідження застосовував експерт) в обов'язковому порядку підлягає оцінці та використанню у доказуванні (зрозуміло, це лише у тому випадку, якщо експерт встановив факти, що мають значення для судового розгляду справи).

Позитивно має бути вирішене питання про можливість оцінки судом висновку експерта, який користувався при проведенні дослідження кібернетичними методами моделювання та сучасною електронно-обчислювальною технікою (комп'ютером). Для з'ясування сутності кібернетичних методів та методів ймовірності моделювання, а також їхньої ролі при проведенні конкретного експертного дослідження суд має ознайомитись з відповідною методикою проведення експертизи, проконсультуватись з фахівцями, допитати експерта. У разі потреби та за наявності підстав, зазначених у законі (частина 2 статті 99 та стаття 107 ГПК України), може бути призначена додаткова або повторна експертиза.

Оцінка судом наукової обґрунтованості та достовірності висновку експерта повинна включати аналіз, перевірку та оцінку наведених у висновку фактів, які впливають на висновки експерта.

Оцінка висновку експерта має починатися із вивчення даних про особу експерта. При цьому потрібно з'ясувати, яку освіту має експерт, який рівень його спеціальної підготовки та стаж роботи експертом, чи має він науковий ступінь та вчене звання, у якій установі працює та яку посаду обіймає. Особливу увагу слід звертати на дані про спеціальність експерта, а також його спеціалізацію.

Надаючи оцінку висновку експерта, суд повинен перевіряти, чи вирішував він питання, які входять до його компетенції, під час експертного дослідження. Якщо в ході оцінки висновку експерта суд встановить, що експерт вийшов за межі своєї компетенції, він не повинен використовувати висновки як джерело доказів.

Багато видів судових експертиз, які мають ідентифікаційний характер, проводяться на основі порівняльного дослідження властивостей та ознак речових доказів та відповідних зразків. При цьому останні мають важливе значення, оскільки за ними експерт судить про властивості та ознаки об'єкта, що ідентифікується. Тому правильно вважати, що від якості та кількості порівняльних матеріалів багато в чому залежать наукова обґрунтованість та достовірність висновків експерта. Поряд із перевіркою достатності для успішного проведення експертизи тих порівняльних матеріалів, які мав експерт під час проведення дослідження, суд повинен перевірити, чи правильно отримані зразки та чи процесуально правильно оформлена ця дія. Для успішної оцінки висновку експерта суд повинен мати чітке уявлення про умови та джерела отримання зразків. Без достатньої для успішного проведення експертного дослідження кількості зразків, їх належної якості неможливе проведення багатьох видів судових експертиз, а також, як наслідок, визнання висновків експертів, які проводили ту чи іншу експертизу, науково обґрунтованими.

Проте суд при оцінці обґрунтованості висновків експерта не повинен обмежуватися лише розглядом кількості та якості використаних ним порівняльних матеріалів. Так, наприклад, на наш погляд, не можна ставити під сумнів висновки експерта лише на тій підставі, що при проведенні ним судово-почеркознавчої експертизи були відсутні або були представлені у невеликій кількості вільні зразки почерку. Оскільки з вимог положення про необхідність надання у розпорядження експерта достатньої кількості вільних та експериментальних зразків почерку зовсім не випливає, що висновки експерта, які базуються на використанні меншої кількості порівняльних матеріалів, завжди є необґрунтованими [7]. Оцінювати висновок експерта необхідно з урахуванням характеру його висновків, змісту висновку та навіть з особливостей проведення конкретного експертного дослідження.

Вивчення судом висновку експерта не можна вважати повним, якщо воно не супроводжувалося ознайомленням із застосованою експертом методикою дослідження, а також з тим, які ознаки об'єктів, що досліджувалися, експерт використав для обґрунтування своїх висновків та як він їх оцінив.

Необхідно глибоко аналізувати всі висновки, об'єкти, які піддавалися дослідженню, перевіряти правильність застосованих експертом методів. З'ясувати, чи всі необхідні для успішного проведення вказаної експертизи засоби та методи були використані. Щоб проводити такий аналіз, суд повинен знати засоби, методи та методики проведення різних видів експертиз.

Оцінка висновку експерта тісно пов'язана із з'ясуванням джерела отримання речових доказів. Якщо ця обставина не відображена правильно з процесуальної точки зору в матеріалах провадження, тоді, на наш погляд, не правильно вважати, що висновок експерта (навіть якщо ним була застосована правильна методика дослідження) має доказове значення.

Тільки переконавшись у тому, що експерт досліджував саме ті об'єкти, які й потрібно було дослідити в цьому випадку, суд може переходити до аналізу методики, яку

застосовував експерт при дослідженні та оцінці покладених в основу його висновків ознак, що характеризують ці об'єкти.

Оцінюючи висновок експерта, суд повинен встановлювати, чи використовувала ця особа та у якій мірі обставини справи для обґрунтування своїх висновків. У випадку їх неправильного використання висновки експерта будуть необґрунтованими, а при правильному – переконливими.

У результаті аналізу висновку експерта, вивчення використаних ним у процесі проведення експертизи засобів, методів та методик дослідження має скластися переконання в обґрунтованості чи необґрунтованості висновків експерта. Якщо у висновку процес дослідження викладено правильно (повно послідовно, науково обґрунтовано), суд зазвичай погоджується з висновками експерта. Якщо ж висновки експерта не підтверджені результатами дослідження або погано описані, їх слід відкинути як необґрунтовані.

При виявленні недоліків у методиці експертного дослідження суд повинен визначити, якою мірою вони впливають на якість висновку експерта. Тільки недоліки, які мають істотний вплив на висновки експерта, дають підставу вважати його висновок науково необґрунтованим та недостовірним. Такий висновок суд не може використовувати як джерело доказів.

При використанні висновку експерта суд повинен керуватися загальними правилами використання доказів у судовому процесі, відповідно до яких цей висновок не має заздалегідь встановленої сили, не має переваг перед іншими доказами та, як і вони, має використовуватися після його оцінки, що здійснюється за внутрішнім переконанням суддею, яке ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів у їх сукупності (статті 86 та 104 ГПК України).

Встановлені експертом фактичні дані обов'язково повинні бути використані судом поряд та в сукупності з іншими доказами у справі. Тільки ретельний, всебічний аналіз та критична оцінка встановлених експертним дослідженням фактичних да-

них забезпечать перевірку достовірності та обґрунтованості висновку експерта, а також нададуть суду можливість використовувати його для обґрунтування свого остаточного рішення. На нашу думку, суд зобов'язаний зазначати у рішенні факти, встановлені висновком експерта, а не обмежуватись лише посиланням на його висновок.

Визначаючи доказове значення викладених у висновку експерта фактів, суд повинен зіставити їх з усіма іншими зібраними у судовому провадженні доказами, з'ясувати, чи суперечить висновок іншим матеріалам справи. У тому числі й висновкам інших експертів.

У всіх випадках суд повинен ретельно аналізувати та оцінювати всі обставини справи, перевіряти та критично оцінювати достовірність встановлених експертом фактичних даних. При виявленні безперечних фактів, які спростовують висновки експерта, суд має право відкинути його висновок як доказ, мотивуючи це відповідним чином в ухвалі чи постанові суду.

Також всебічності, об'єктивності та повноті дослідження висновку експерта, а також його правильному використанню сприяє участь експерта у судовому засіданні. При цьому він може ставити сторонам та іншим учасникам процесу, з дозволу суду, питання, які пов'язані з предметом експертизи, заявляти клопотання щодо необхідності надання у його розпорядження нових матеріалів, зразків, проб, необхідних для проведення порівняльного дослідження, брати участь в огляді речових доказів та інш. При наданні висновку у суді експерт враховує всі дані та обставини, встановлені під час судового провадження.

Якщо обґрунтованість висновків експерта не викликає у суду сумнівів та вони підтверджені іншими доказами, суд може розглядати справу без експерта. Але у такому разі висновок експерта має оголошуватися, а також обговорюватися та оцінюватися судом та учасниками процесу. При цьому ці дії, а також думки учасників судового розгляду щодо висновку повинні бути відображені у протоколі судового засідання. Тільки після цього суд може використати висновок експерта для обґрунтування

кінцевого рішення за результатами розгляду справи.

Досить часто викликаному в судове засідання експерту ставиться лише запитання про те, чи він підтверджує висновок, який ним наданий за результатами проведення експертного дослідження. На наш погляд, підтвердження експертом у суді раніше наданого ним висновку не є свідченням детального дослідження судом усіх обставин справи. Воно часто носить суто формальний характер та не сприяє правильній оцінці та правильному використанню висновку. Виклик експерта до суду з такою метою призводить лише до втрати свого часу судом та експертом, є прикладом безпідставного відволікання експерта від безпосередньої роботи. На наш погляд, у суді перед експертом необхідно ставити лише ті питання, які безпосередньо стосуються обставин справи, які підлягають встановленню та дослідженню.

Суворе дотримання вимог закону при проведенні експертизи, подальше використання висновку експерта в суді, оприлюднення всіх фактичних даних, які містяться у висновку експерта, повинно бути невід'ємною складовою діяльності суду в частині використання висновку експерта як доказової бази у провадженні.

Як **висновок** до статті зазначимо, що оцінка судом обґрунтованості та достовірності висновку експерта під час розгляду справ, віднесених законом до юрисдикції господарського суду, та трудових спорів є досить багатограним та широкомасштабним явищем судової діяльності в частині формування та дослідження доказової бази при вирішенні спірних питань між сторонами. А отже, неоднозначне науково-теоретичне трактування висновків експерта, оцінки проведеного ним дослідження при здійсненні судового провадження може створювати плутанину у судовій практиці, а тому вимагає від судових та експертних органів вдосконалення вже наявних та розроблення нових методів оцінки висновку експерта з метою якісного та ефективного виконання завдань та дотримання основних засад господарського судочинства.

Зважаючи на наявність недоліків у цій сфері процесуально-правової, судової та експертної діяльності, вважаємо за актуальні подальші дослідження відповідної спрямованості, адже останні створюватимуть перспективи теоретичних та практичних напрацювань та сприятимуть розв'язанню проблемних питань на цьому напрямку.

Література

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996,- № 30, ст.141) (редакція станом на 02.12.2019) [Електронний ресурс] : <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 18.11.2021).

2. Класифікація та порядок вирішення трудових спорів. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. [Електронний ресурс]: <https://uk.wikipedia.org> (дата звернення: 18.11.2021).

3. Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 03.03.98 № 137/98-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 34, ст.227) (редакція станом на 07.11.2012) [Електронний ресурс] : <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 18.11.2021).

4. Кодекс законів про працю України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1971, додаток до № 50, ст. 375) (редакція станом на 14.08.2021) [Електронний ресурс] : <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 18.11.2021).

5. Господарський процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 6, ст.56. (редакція станом на 05.08.2021) [Електронний ресурс] : <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 18.11.2021).

6. Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.94 №4038-ХІІ. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994,- № 28, ст.232) (редакція станом на 15.12.2020) [Електронний ресурс] : <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 18.11.2021).

7. Методика судової почеркознавчої експертизи. Загальна частина. / ДНДЕКЦ МВС України; Уклад. К.М. Ковальов,- З.С. Меленевська, Н.Г. Шпакович. – К., 2008, - 123 с.

*Osmolian V.A.,
Gayur I.Y.,
Dombrovska El.N.*

**THE COURT'S ASSESSMENT OF
THE VALIDITY AND RELIABILITY OF
THE EXPERT'S OPINION DURING THE
CONSIDERATION OF CASES REFERRED
BY LAW TO THE JURISDICTION OF THE
COMMERCIAL COURT, AND LABOR
DISPUTES**

The authors present the legal basis and prospects for the development of forensic science, labor legislation and commercial procedural law in the light of legal reform in Ukraine. The authors of the article considered the procedural conditions for assessing the quality and reliability of the expert's opinion during the trial of cases referred by the legislator of Ukraine to the jurisdiction of the commercial court. The article also explores and analyzes the possibility of appointing and conducting an examination in commercial proceedings in court. The authors

substantiate the need for effective cooperation of court staff and experts (specialists) for quality and objective implementation of the tasks of commercial litigation, compliance with the general principles of commercial proceedings and improving the innovation policy of Ukraine in general. The authors of the article have formed and presented proposals on the conditions for the correct use of the expert's opinion by the court. They provide their own proposals for resolving possible procedural difficulties in appointing an expert in court. The significance and place of these short stories in the system of law, forensic science and economic process in general is revealed. The authors of the article made conclusions and provided recommendations on the coordinated application of current legislation in the practice of experts and judges. Attention is drawn to the need for further scientific cooperation of scientists, specialists in the field of substantive and procedural law.

Keywords: *economic procedural law, research, examination, court, judge, litigation, parties, specialist, labor disputes.*